

Aan de Koningin

Kenmerk: FU 03/006

Den Haag, 3 februari 2003

Op 24 januari 2003 verzocht u mij om op zo kort mogelijke termijn na te gaan welke mogelijkheden op basis van de verkiezingsuitslag aanwezig zijn voor de vorming van een kabinet dat mag rekenen op een vruchtbare samenwerking met de Staten-Generaal en welke mogelijkheid moet worden onderzocht. Het onderzoek in deze verkennende fase zou zich moeten richten op de bereidheid om te komen tot die vruchtbare samenwerking, de weg daarheen en de onderwerpen die daarbij in het bijzonder aandacht vragen.

Ter uitvoering van uw verzoek heb ik allereerst op 27 en 28 januari jl. gesprekken gevoerd met alle fractievoorzitters uit de Tweede Kamer afzonderlijk. In die gesprekken heb ik de vraag voorgelegd welke coalitiemogelijkheden zij, gelet op de uitslag van de verkiezingen, zagen en in welke volgorde die onderzocht zouden moeten worden. Tevens heb ik de vraag voorgelegd of zij bereid waren aan de vorming van een kabinet deel te nemen.

Uit deze gesprekken kwam naar voren dat de uitslag van de verkiezingen niet eenduidig wordt uitgelegd. De zittende coalitie heeft een meerderheid behouden, zij het dat deze is geslonken. Daarbij hebben CDA en VVD gewonnen, maar heeft de LPF veel sterker verloren. Sommige partijen concluderen op basis hiervan dat de kiezer niet het beleid van het zittende kabinet heeft verworpen, maar de LPF een signaal heeft willen geven. Blijft evenwel dat CDA en VVD hun inzet bij de verkiezingen om gezamenlijk het ingezette beleid voort te zetten, niet hebben gerealiseerd. De PvdA heeft tegelijk een aanzienlijke verkiezingswinst behaald, waarmee de partij het verlies van de verkiezingen van 15 mei 2002 bijna geheel heeft hersteld. Door verschillende partijen wordt hieraan de conclusie verbonden dat de kiezer een koerswijziging in het beleid wenst.

De praktische conclusie van de fractievoorzitters met betrekking tot het proces van formatie van een kabinet dat op basis van het resultaat van de verkiezingen mag rekenen op een vruchtbare samenwerking met de Staten-Generaal wijst echter in alle gevallen in eenzelfde

richting. Op basis van het verkiezingsresultaat zijn getalsmatig in beginsel drie onderscheiden coalities mogelijk. In de eerste plaats is een coalitie van CDA en PvdA mogelijk. Voorts zijn verschillende coalities mogelijk rond het CDA en de VVD, variërend van een voortzetting van de huidige coalitie, onderscheidenlijk een coalitie met D66 dan wel een coalitie met de ChristenUnie en de SGP. Tenslotte is getalsmatig een coalitie mogelijk die bestaat uit de twee grootste winnaars van de verkiezing samen met de kleinste verliezer - PvdA, VVD en D66: de voortzetting van de oude paarse coalitie. Deze mogelijkheden zijn in mijn gesprekken met de fractievoorzitters alle de revue gepasseerd, maar het standpunt dat de onderscheiden fractievoorzitters in hun gesprek met mij innamen maakt dat praktisch slechts één mogelijkheid beschikbaar is, te weten formatiebesprekingen tussen CDA en PvdA.

Zowel CDA als VVD achten voortzetting van de ten val gekomen coalitie ongelooftwaardig. De LPF is - mede gelet op zijn omvang - thans niet bereid over voortzetting van deze coalitie te spreken, en is van mening dat in ieder geval eerst de meer voor de hand liggende coalitie van CDA/PvdA moet worden onderzocht. D66 acht andere mogelijkheden dan een coalitie van CDA/PvdA thans niet aan de orde en is dan ook niet beschikbaar voor besprekingen over een deelname aan een coalitie met CDA en VVD. De VVD is op inhoudelijke gronden niet bereid om een coalitie van CDA met CU en SGP aan te gaan. De CU en SGP zijn beide van mening dat het onderzoeken van een coalitie met CDA en VVD in deze fase niet aan de orde is en hebben ook overigens twijfels of een dergelijke coalitie wenselijk en mogelijk is. PvdA, VVD en D66 achten een hernieuwde samenwerking in het kader van een paarse coalitie noch een reële, noch een wenselijke mogelijkheid.

In de eerste gespreksronde werd door alle partijen een coalitie van CDA en PvdA gelet op de verkiezingsuitslag als het meest gewenst dan wel het meest voor de hand liggend aangemerkt. Elke andere coalitiemogelijkheid dan CDA/PvdA werd door één of meer van de betrokkenen zelf in deze fase als eerste te bespreken variant nadrukkelijk afgewezen. De fractievoorzitter van het CDA tekende daarbij wel aan dat hij van mening is dat de verkiezingsuitslag niet eenduidig in de richting van één coalitie wijst. Niettemin lag het ook naar zijn mening in de rede om de mogelijkheid van een coalitie CDA/PvdA te onderzoeken, er van uitgaande dat in nadere gesprekken met de fractievoorzitter van de PvdA zou blijken dat er voldoende basis en bereidheid bestaat om gezamenlijk de niet geringe problemen waar Nederland voor staat ter hand te nemen.

Vervolgens heb ik met de fractievoorzitters van CDA en PvdA gezamenlijk gesproken. Die gesprekken hebben bij beide partijen tot de conclusie geleid dat over en weer de bereidheid aanwezig is te komen tot vruchtbare samenwerking om een volgende fase van de informatie in te gaan, en dat het thans aanbeveling verdient om de verkennende fase van de informatie af te sluiten en de besprekingen over de programmatische basis voor een kabinet van CDA en PvdA te beginnen.

Uit de gesprekken kwam naar voren dat in het vervolg van de formatie in ieder geval de volgende onderwerpen aan de orde moeten komen: de rijksfinanciën en de noodzaak van bezuiniging, een sociaal en economisch beleid gericht op langdurige loonmatiging en terugdringing van de instroom in de WAO, de problematiek van de gezondheidszorg en die van het onderwijs, veiligheid en criminaliteitsbestrijding, de positie van Nederland in Europese Unie, het handhaven van internationale vrede en veiligheid, de kwaliteit van de publieke sector en het openbaar bestuur, het vraagstuk van integratie en immigratie, de visie op ruimtelijke ordening, mobiliteit, natuur en platteland, alsmede het debat over waarden en normen. Het betreft onderwerpen die ook in de gesprekken met vrijwel alle andere fractievoorzitters naar voren

zijn gekomen. De beide fractievoorzitters gaven er in deze gesprekken - zonder dat er al sprake was van onderhandelingen - blijk van dat zij zich bewust zijn van de zware taak waarvoor een te vormen kabinet staat, en tonen zich bereid om daarvoor oplossingen te vinden. Beide partijen achten een solide ondergrens in het financiële kader, waarbij tenminste wordt voldaan aan de internationale verplichtingen, voorwaarde voor vruchtbare samenwerking.

Voorts is besproken hoe een volgende fase van de informatie procedureel vorm gegeven zou kunnen worden. Beide partijen streven met het oog op de grote maatschappelijke opgaven waarvoor een volgend kabinet zich gesteld ziet, naar een snelle afronding van de programmatische besprekingen. Met het oog daarop is afgesproken dat de onderhandelingen zich uitsluitend zullen afspelen aan de tafel van de informateur(s). Tevens is geconcludeerd dat een volgende fase begeleid zou moeten worden door één informateur van CDA-huize en één van PvdA-huize. Ik hoop u mondeling te kunnen informeren over de namen van de personen aan wie in dit verband door beide fractievoorzitters wordt gedacht.

Op grond van mijn bevindingen mag ik u aanbevelen de betreffende personen te verzoeken een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid van de spoedige totstandkoming van een kabinet van CDA en PvdA.

De fractievoorzitters van CDA en PvdA hebben mij aangegeven dat in de Tweede Kamer de wens leeft om dinsdag 4 februari een debat te houden over de nu afgeronde fase van de kabinetsformatie. Zij menen dat - gelet op de zeer korte termijn waarop dit debat kan volgen op het uitbrengen van dit verslag - het begin van de volgende fase in de kabinetsformatie in dit geval wellicht eerst na afloop hiervan zou kunnen worden ingezet. Ik raad u dienovereenkomstig, ervan uitgaande dat het debat dinsdag afgerond is.

J.P.H. Donner